

Statuten of testament. Het dilemma van opziener H. Schurinkⁱ

Moest de opziener vasthouden aan het statutaire recht van de stamapostel om een nieuwe apostel te benoemen, of moest hij de testamentaire beschikking van de overleden apostel uitvoeren? Ik kan hier natuurlijk een uiteenzetting over houden. Maar waarom zou ik daar moeite voor doen? Wat kan ik nu eigenlijk beter doen dan de opziener zelf hierover aan het woord te laten?

Berry Brand

Hier volgt wat de opziener in april 1954, enkele maanden voor zijn overlijden, in een terugblik hierover heeft geschreven.

Terugblik op de gebeurtenissen rond Pasen 1946

De Tweede Paasdag ligt al weer in het verschiet. Mijn gedachten gaan terug naar de gebeurtenissen op en rond de veelbewogen Tweede Paasdag 1946. Het waren de zwaarste dagen van mijn leven. Al jaren daarvoor was ik wegens een hartkwaal afgekeurd en door de PTT met pensioen gestuurd. De arts gaf mij toen nog een jaar te leven. Het is dan ook een wonder dat ik die zware dagen doorstaan heb en nu zelfs de zeventig gepasseerd ben. Voordat het te laat is, wil ik nu mijn herinneringen aan die dagen vastleggen.

In de avond van de 20ste maart 1946 stond ik aan het sterfbed van Apostel Van Oosbree. Ik moest afscheid nemen van hem, die ik van heel nabij had mogen ervaren als een weergaloos edel en liefdevol mens. In Bijbelse termen: een 'uitverkoren vat', zoals ik hem enkele jaren daarvoor in een levensbeschrijving had genoemd.

Nadat hij laat in de avond, kort voor het begin van de lente, voorgoed was ingeslapen, verliet ik de woning samen met Oudste Slok, die min of meer bij toeval ook bij het sterven aanwezig was. Op de trap overviel de Oudste mij met de vraag of er nu voor de toekomst was gezorgd. Nog half verdoofd door de doorstane emoties kon ik slechts bevestigend knikken. In de nacht op weg naar huis drong het pijnlijke besef tot me door dat die toekomst nog zeer onzeker was. Ik kon voor het dilemma komen te staan om te moeten kiezen tussen het statutaire recht van de Stamapostel een opvolger te benoemen en de laatste wilsbeschikking van de Apostel.

De dagen daarna had ik weinig gelegenheid om me daarop te bezinnen, in beslag genomen als ik was door de voorbereidingen voor de dag van de begrafenis. Eerst was er op zondag ook nog een herdenkingsdienst in de gemeenschap Bussum. Ik begreep maar al te goed dat de geloofskinderen na het overlijden van hun dierbare Apostel in die dienst niet alleen getroost wilden worden, maar ook gerustgesteld met betrekking tot de toekomst. Ik kon echter niet meer zeggen dan dat ik de voorliggende weg nog niet uitgestippeld had. Doch dat we een God en Vader hadden, de Corrector en Bevestiger, die boven allen staat en alle dingen in rechte banen leidt. Met dat Godsvertrouwen konden we de toekomst rustig tegemoet zien.

Na afloop van de dienst kwam ik met de Oudsten in een bijzaal bijeen. Ik legde hun de vraag voor wat er de volgende dag na de begrafenis zou moeten gebeuren. Allen, behalve Oudste Slok, antwoordden dat in ieder geval gewacht moest worden op het antwoord van de Stamapostel op de brief die Apostel Van Oosbree hem op 1 maart via Zwitserland had toegestuurd. In die brief had hij de instemming van Stamapostel Bischoff met de keuze van zijn opvolger gevraagd. Oudste Slok echter drong erop aan de volgende dag al het testament te openen. Ik wees erop dat we nog enige weken respijt hadden en herhaalde wat ik in de dienst had gezegd over de Goddelijke Corrector. De Oudste vroeg wie ik daar toch mee bedoelde. De Stamapostel? Ik antwoordde dat ik daar de lieve God mee bedoelde.

'Maar', zei de Oudste, 'er is toch een testament, waar wachten we dan nog op? Maak open dat testament, direct na de begrafenis! Geen hiaat wat ik u bidden mag.' Maar de andere Oudsten bleven erbij dat er gewacht moest worden op het antwoord van de Stamapostel. Ook werd geopperd om het testament naar Duitsland te sturen. Dit kon er impliciet toe leiden dat uitvoering van het testament afhankelijk werd gemaakt van de goedkeuring van de Stamapostel.

Niet lang na mijn thuiskomst ging de telefoon. Oudste Slok belde vanuit het huis van de Apostel, waar zijn echtgenote op hem had gewacht. Hij vroeg of ik toch nog wilde komen praten. Hoewel ik doodmoe was en er als een berg tegenop zag, kon ik zijn verzoek niet afwijzen. Ik wist immers dat juist hij de beoogde opvolger van de Apostel was. Aangekomen in de Wladimirlaan legde de Oudste mij nogmaals de klemmende vraag voor of het testament nu wel of niet uitgevoerd zou worden. Ik probeerde hem gerust te stellen, maar zei ook dat ik aan de statuten moest denken en dat ik zoveel mogelijk alle broeders en zusters bijeen wilde houden. Urenlang bleef de Oudste argumenteren om mij tot zijn standpunt over te halen. Ten slotte bracht hij zwaar geschut in stelling. Hij bezwoer me dat hij de volgende morgen niet naar de begrafenis zou komen, als ik hem niet verzekerde dat de laatste wil van de Apostel uitgevoerd zou worden. Hij zei er niets voor te voelen om als een komediant achter de kist te lopen. Terneergeslagen en uitgeput ging ik hierna naar huis. Het was voor mij een gigantisch schrikbeeld dat de beoogde opvolger niet bij de begrafenis aanwezig zou zijn. Ook zou de breuk in de Oudstenkring hiermee zichtbaar worden.

Ik kon die nacht de slaap niet vatten. Tegenstrijdige gedachten spookten door mijn hoofd. Ik hechtte evenals Apostel Van Oosbree altijd nog wel een zekere waarde aan de plaats van de Stamapostel en aan de Aposteleenheid. Het was ook ontegenzeggelijk dat volgens de statuten een opvolger benoemd werd door de Stamapostel. Dat de verantwoordelijkheid voor wat er nu gebeuren moest in de eerste plaats op mijn schouders rustte, was mede te danken aan de Stamapostel. Terwijl deze zich verzet had tegen het voornemen van de Apostel om twee Opzieners aan te wijzen, had hij uit eigen beweging te kennen gegeven tegen een aanwijzing van mij als zodanig geen bezwaar te hebben. Daarom had de Apostel zich vrij gevoeld om mij ondanks protesten van sommigen in juni 1945 als Opziener aan te wijzen. Ook om die reden voelde ik me in zekere zin verantwoordelijk tegenover de Stamapostel.

Anderzijds was ik mij er zeer van bewust dat de Apostel erop vertrouwd had dat ik uitvoering zou geven aan zijn testament. Het ging niet alleen om de persoon van de opvolger, maar vooral ook om zijn ultieme wens dat het Godswerk in zijn geest voortgezet zou worden. Ik zag wel in dat Oudste Slok als opvolger daarvoor garant zou staan. Ook spookte nog steeds het schrikbeeld door mijn hoofd dat juist hij niet bij de begrafenis aanwezig zou zijn. Ik kon toch uiteindelijk niet anders doen dan gehoor geven aan de laatste wil van hem, die mij boven alles en iedereen dierbaar was? Dit gaf uiteindelijk de doorslag en gaf mij rust.

Na een paar uur slaap belde ik Oudste Slok op om mijn besluit mede te delen. Opgelucht zei ik tegen hem: 'Ik ben net als een hond; ik draai drie, vier maal rond in mijn mand voordat ik ga liggen. Maar als ik lig, dan lig ik ook.' De Oudste antwoordde kortaf: 'Opziener, ik vraag niet naar een hond, ik vraag naar een beslissing.' Ik zei toen: 'Oudste, ik heb besloten dat het testament geopenbaard en uitgevoerd zal worden. En als ik eenmaal een beslissing heb genomen, ga ik door roeien en ruiten.' De Oudste beloofde toen dat ik 's middags bij de begrafenis op hem kon rekenen.

Na de teraardebestelling, die door ca. 15.000 mensen werd bijgewoond, was er een vergadering van dienende broeders in ons gebouw in Bussum. Daaraan voorafgaand kwam ik met de Oudsten samen in een bijzaal. Nu kwam het erop aan. Wat moest ik de dienende broeders gaan zeggen? In de hoop een eensgezind antwoord te krijgen en een uitweg uit mijn dilemma te vinden, vroeg ik wat ik nu toch moest doen. Niemand zei wat. Totdat Oudste Slok het woord nam en er nogmaals op aandrong zonder dralen het testament te openen. Ik wees er weer op dat er toch ook rekening gehouden moest worden met de Stamapostel. De Oudste

vond echter dat sinds Vader Niehaus de Stamapostel hier nooit iets te betekenen had gehad.

Na deze vruchteloze bespreking gingen we naar de grote zaal, waar een verwachtingsvolle spanning onder de broeders voelbaar was. Ik verdedigde het feit dat de Apostel zelf in een testament een opvolger had aangewezen. Immers, niet de Stamapostel maar de districtsapostel kon het best beoordelen wie hem kon opvolgen. Ik zei me verplicht te voelen het testament te openbaren, maar ook om te wachten op het antwoord van de Stamapostel op de brief die de Apostel hem over zijn beschikking had geschreven. Ik beloofde de broeders zo spoedig mogelijk op te roepen teneinde kennis te nemen van de inhoud van het testament, waar ik mezelf met hart en ziel aan wilde verbinden.

De laatste week van maart verstreek en op 1 april, de dag dat de Apostel 84 jaar geworden zou zijn, was er nog steeds geen antwoord van de Stamapostel. In de dagen die volgden voelde ik me steeds verder in het nauw gedreven. Ik wilde als het enigszins kon voldoen aan de bepaling in het testament dat het uiterlijk op de derde zondag na het overlijden van de Apostel geopenbaard moest worden. Die zondag, de zevende april, naderde met rasse schreden. Ik zag er echter geweldig tegenop om in strijd met de statuten te moeten handelen. Daarom klampte ik me vast aan de strohalm dat de Stamapostel toch nog akkoord zou gaan met de aanwijzing van Oudste Slok als opvolger. Ik wilde dus zo lang mogelijk wachten op zijn antwoord. Maar ook de zevende april verstreek zonder dat er een antwoord uit Duitsland was gekomen. Ik had de bepaling aangaande het tijdstip van openbaring van het testament dus niet kunnen uitvoeren. Dat drukte zwaar op me.

De dag daarop, 8 april, deed ik vertwijfeld een ultieme poging om de goedkeuring van de Stamapostel te krijgen. Gebruikmakend van het herstel van het vrije, directe postverkeer met Duitsland, schreef ik hem er niet onderuit te kunnen om de inhoud van het testament bekend te maken. Ik verzocht hem met klem in te stemmen met de keuze van de opvolger.

De verontrustende gedachte was bij me opgekomen dat de Stamapostel wellicht mij, bij wijze van compromis, als een alternatieve kandidaat voor de opvolging zou zien. De kans daarop leek me weliswaar heel klein, maar voor alle zekerheid schreef ik hem dat ik daar absoluut niet voor in aanmerking wilde komen, wegens het volledig ontbreken van de noodzakelijke bekwaamheden, mijn lichamelijke zwakte en permanente heesheid.

Weer gingen tien dagen voorbij zonder dat er een antwoord kwam. De spanning liep steeds verder op. Hoe lang moest ik nu nog wachten?

Toen kwam er een brief uit Zürich, gedateerd 15 april, waarin Apostel Güttinger erop wees dat Apostel Van Oosbree niet het recht had een opvolger te benoemen en dat Apostel Jochems in feite al in 1939 met instemming van het hele Apostelcollege als opvolger aangewezen was.

Ik zag nu geen uitweg meer en besloot niet langer te wachten. Ik schreef aan de Oudsten dat de denkwijze van Apostel Van Oosbree geen genade bij de andere Apostelen had gevonden en dat zij in Apostel Jochems een opvolger naar hun smaak zagen. Ik riep allen op tot eendracht.

Vervolgens nodigde ik alle dienenden uit voor een vergadering in het gebouw aan de Johannes Geradtsweg te Hilversum op 22 april, de Tweede Paasdag. Uit het hele land kwamen die dag circa 1300 broeders naar Hilversum in gespannen afwachting van de dingen die komen gingen. Het was een grote teleurstelling dat de Oudsten Elberts, Paasman en Kamphuis niet kwamen opdagen.

Het was mijn vurige wens dat iedereen zich achter de laatste wil van de Apostel zou scharen. Ik heb me die middag dan ook in een urenlang pleidooi tot het uiterste daarvoor ingespannen. Toen ik achteraf het verslag van die bijeenkomst las, zag ik wel dat ik door mijn poging iedereen te behouden in een aantal tegenstrijdige uitspraken verstrikt was geraakt. Van één uitspraak heb ik veel hartzeer gehad. Terwijl ik het ene moment had gezegd ervan overtuigd te zijn dat de arbeid van Apostel Van Oosbree bij zijn opvolger in veilige handen zou zijn, zei ik een volgend moment dat als het een vergissing zou blijken, ik de eerste zou zijn die zou zeggen: 'Lieve Stamapostel, vergeef ons, kom ons tegemoet.' Apostel Slok

heeft mij er later meermalen mee geplaagd dat ze dus een Apostel op proef hadden gekregen. Op een gegeven moment heb ik hem onder tranen gevraagd daar nooit meer op te zinspelen, want dat het elke keer als een mes door mijn ziel sneed.

Na lezing van het geestelijk en het notarieel testament noemde ik dan eindelijk de naam van Oudste Slok als opvolger. Bij het horen van zijn naam viel de Oudste ontzet terug op zijn stoel. Uit de zaal klonken honderden stemmen spontaan: 'Hij is het, hij is het.' Nadat de Oudste van de eerste schrik bekomen was, vroeg ik hem of hij geloofde dat het God was die hem riep. Toen ging hij rechtop staan en sprak met forse, beheerste stem: 'Ja, Opziener, ik geloof.' Hierop maakte een ongekende blijdschap zich van allen meester. In mijn beleving was het een geboortestonde als nooit tevoren. Een zware last viel van mijn schouders.

In de maanden die volgden trok de nieuwe Apostel als een wervelwind door het hele land en hield vijf diensten per week om iedereen in staat te stellen met hem kennis te maken. We werden in die bijeenkomsten van de ene verrassing en verwondering in de andere gevoerd. De Apostel voelde ragfijn aan wat er in de gemeente leefde. Met grote wijsheid en een niemand uitsluitende liefde wist hij aller harten te winnen. Het duurde niet lang of ik kwam tot de erkenning dat we in de nieuwe Apostel werkelijk te doen hadden met de sprekende Mond Gods, de tijdovereenkomstige Christus.

Ik mocht hem op al zijn reizen door het land vergezellen en er ontstond tussen ons een intense zielsverwantschap. Ik had nooit kunnen vermoeden dat zoiets tussen twee mannen zou kunnen bestaan.

Na de zwaarste dagen van mijn leven kwamen de gelukkigste jaren van mijn leven. Met de toen geroepen Apostel brak een geheel nieuwe tijd aan. Het Werk Gods wierp zijn dode vormen af en kwam in een herboren staat weer tevoorschijn. De wederkomstverwachting werd radicaal en definitief losgelaten. We verliezen ons nu ook niet meer in heimwee naar gene zijde, naar de sferen der eeuwigheid. We beseffen thans de waarde van elke levensdag en de voornaamste vraag is nu: 'Hoe zal ik met de Wijsheid Gods uit de Apostel elke dag besteden en uit alles wat ik wederveraar winst voor tijd en eeuwigheid weten te behalen.'

We werden bevrijd van angst, bevrijd uit kerkelijk denken, vrijgekocht uit een denkwereld waarin het hele mensdom gevangen wordt gehouden. We zien nu in dat de mens niet verdorven is door een buiten hen reeds bestaande duivel, doch dat alle aanwezige duivels (d.w.z. gezindheden die met die naam worden aangeduid) hun oorsprong en bestaan in de mens zelf vinden.

Hoewel de vorige Apostel er al zo over sprak, is pas na 1946 het besef ten volle tot mij doorgedrongen dat God zich nergens anders dan in mensen in volheid wil tonen. Wij streven dan ook naar het allerhoogste, verwerkelijking Gods op zijn schoonst.

Toen we al snel na de roeping op Tweede Paasdag 1946 de heerlijke uitkomsten ervan zagen, kwamen we tot de uitroep 'Wat wonderbaar heeft God zijn werk voor ondergang bewaard.' Daarbij beseffen we nu ook dat dit middels mensen gebeurde. Ik voel mij begenadigd dat ik daaraan mijn deel heb mogen leveren.

Aldus opziener Schurink in zijn terugblik in 1954.

Nu hoop ik stiekem dat dit verhaal zo authentiek en geloofwaardig is overgekomen, dat er onder u zijn die zich afvragen waar ik in hemelsnaam dit egodocument heb opgedolven. Nou, leuk als u zich dat afvraagt, maar dan moet ik u helaas toch teleurstellen. Dit document bestaat niet.

Laat ik toelichten waarom ik mijn lezing in de vorm van dit fictieve verhaal heb gegoten. De grondslag daarvoor was dat ik me allereerst zelf zo goed mogelijk wilde inleven hoe de opziener het zware dilemma waarvoor hij zich geplaatst zag ervaren moet hebben. Van nature was Hendrik Schurink een zeer serieuze, heel godsdienstig aangelegde persoon. Als jongeman behorend tot de doopsgezinde gemeente had hij zendeling willen worden. Hij was conventioneel en tamelijk orthodox. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat Bischoff tegen zijn aanwijzing als

opziener geen bezwaar had gehad. Zowel bij de begrafenis als bij de roeping sprak hij nog 'in name Gods des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes'. Van Oosbree had echter al in 1936 het leerstuk van de Heilige Drie-eenheid overboord gezet. Schurink was evenmin voluit meegegaan in de overtuiging van de apostel dat God op het menselijk vlak zich uitsluitend middels mensen openbaarde. Schurink was ook een man van de vrede en er altijd op uit meningsverschillen te overbruggen en mensen bij elkaar te houden. Hij noemde zichzelf als opziener de 'moeder' van de apostolische gemeente.

Toch koos deze man ervoor om in strijd met de statuten en zich bewust van de mogelijk ernstige gevolgen daarvan het testament van Van Oosbree uit te voeren. Hij deed dat uit liefde voor zijn apostel en in de verwachting dat het apostolische werk in diens geest door de nieuwe apostel verder gevoerd zou worden. Daarbij moet wel gezegd dat de belofte die hij onder zware druk aan oudste Slok gedaan had ook een belangrijke rol speelde. Maar hoe dan ook, hij heeft in de aanloop naar Pasen 1946 en op de dag zelf een doorslaggevende rol gespeeld en daarmee de weg vrijgemaakt voor de oprichting enkele jaren later van het Apostolisch Genootschap. De apostel noemde hem een parel van grote waarde, een uitspraak gebaseerd op de gelijkenis in Matt. 13: 46 van de koopman die alles verkocht om een parel van uitzonderlijke waarde te kunnen kopen.

Degenen die tot Pasen 1946 Van Oosbree waren blijven volgen, maar daarna toch voor de aposteleenheid kozen, hebben Schurink de schuld van de breuk gegeven. In hun ogen was hij de grote boosdoener. Apostel Kamphuis stelde tijdens de rechtszaak dat de geloofsverschillen pas na Pasen 1946 waren ontstaan. Het spijt me voor hem, maar dan had hij toch echt niet goed opgelet. Al jaren daarvoor was Van Oosbree afgeweken van de geloofsbelijdenis van de Eenheid der Apostelen. In een bijeenkomst op 3 januari 1939 ten huize van de stamapostel was Van Oosbree voor de voeten gegooid dat hij zichzelf in de plaats van Jezus had gesteld. Hij was daarna min of meer onder curatele gesteld en Jochems was tot hulpapostel aangewezen met de bedoeling dat hij Van Oosbree op zou volgen.

Met zijn keuze voor uitvoering van het testament koos Schurink voor voortzetting van de afwijkende en zo u wilt vernieuwende arbeid van Van Oosbree. Bij dat 'vernieuwende' wil ik wel aantekenen dat zowel Van Oosbree als Slok verder gingen in het voetspoor van de eerdere stamapostel Krebs, die na apostel Schwartz een nieuwe weg was ingeslagen, die we kennen onder de naam 'Het nieuwe licht'. Met name wat hun zelfbeeld betreft volgden zij Krebs na, die zichzelf beschouwde niet als gezant van Christus, maar als de eigentijdse belichaming van de geest van Christus. Hij was 'Christus im Fleisch'. Na Krebs en Niehaus had de Neuapostolische Kirche onder leiding van Bischoff die weg weer verlaten, terwijl van Oosbree veel verder daarop doorliep. Dat was dus in feite al vóór 1946 op een scheiding der wegen uitgelopen. Overigens zou in de zeventig jaar na 1946 de vernieuwing in een vrijwel continu proces veel verder voortschrijden dan Schurink toen had kunnen bevroeden.

Ik hoop dat ik Schurinks dilemma en zijn keuze daarin ook voor u zo inleefbaar mogelijk heb gemaakt. Ik kan u daarbij verzekeren dat het fictieve egodocument volledig stoelt op de feiten, althans.... Voor zover en zoals we die kennen en zoals ik die ook in mijn boek heb weergegeven. Het laatste deel van het verhaal, zijn terugblik op de ontwikkelingen na 1946, heb ik samengesteld uit zijn uitspraken in samenkomsten en de weekbrieven die hij schreef als de apostel in het buitenland op reis was. Al met al durf ik dan ook wel te zeggen dat Schurink het egodocument zelf ongeveer zo had kunnen schrijven en dat hij anders mijn verhaal geautoriseerd zou hebben.

ⁱ De historische context van deze bijdrage is te vinden in Berry Brand, *Nieuw licht op oude wegen*, Delft, Eburon, 2013, pp. 297-306, 313-326, 345-346 en in de passages die te vinden zijn via het register onder: Schurink, H., en in uitspraken in samenkomsten en de door hem geschreven weekbrieven.

© B.L. Brand
E-mail: berrybrand@telfort.nl

Berry Brand sloot zijn studie geschiedenis aan de RU Utrecht af met een doctoraalscriptie over Edward Irving. In 2001 publiceerde hij *De apostolischen* (Kok, Kampen). Hij schreef artikelen over de apostolische geschiedenis in de tijdschriften *Ons Maandblad* en *De Stroom* van het Apostolisch Genootschap, hield in 2000 de eerste Van Oosbreelezing *Van wederkomstverwachting tot werk in de wereld* en leverde een bijdrage aan de veertiende Van Oosbreelezing in 2012 *'Geloof in uzelf!' De betekenis van apostel J.H. van Oosbree (1862-1946) in context*. In 2013 verscheen zijn magnum opus *Nieuw licht op oude wegen* (Eburon, Delft).